

Sprehodi po knjižnem trgu

Diana Pungeršič

Irena Rozman: Western za L. S.

*Ljubljana: Sophia
(Zbirka Previharimo viharje), 2018.*

Foto: Amadeja Smrekar

V pesniških prvencih se pogosto srečujemo s tematizacijo porajanja (in končnega rojstva) pesnika oziroma pesnice, (neizogibno) soočanje z lastnim ustvarjalnim potencialom je gotovo eden bolj produktivnih načinov vstopanja v pesništvo. Prvenec Irene Rozman bi lahko uvrstili med take knjige; celo več, zdi se, da je poetično individuiranje njegovo čisto jedro. In kot gre pričakovati, je takšen (trans)formativni proces vse prej kot premočrten in enostaven, zato lahko v *Westrnu za L. S.* opazujemo krčevite spopade med t. i. (notranjimi) osamosvojitvenimi silami, ki želijo pesniškemu glasu izbojevati svobodo, in silami, ki to vstajo na različne načine zatirajo: “po letu dni raziskav uvajam izboljšave / postopkov. Zdaj včerajšnjo snov izbljuvam / v današnjo. Na ta način postopoma / povečujem doze, jih spet použijem in vse / procese beležim s trojnim zapisom”.

Knjiga beleži različne faze te okorne poti; denimo prihajanje k sebi, v ustvarjalno (življenjsko) srčiko: “dolgo je bil le občutek jajca. / glasovi so prihajali nekje od zunaj, / zabrisani in spremenjeni. / navznoter je preseval stavek, napisan / po obodu s tujo, tresočo roko”. Izrazite so tudi težnje po potujevanju, zatajevanju, potlačevanju lastnega glasu: “ha, ha, dekle, sem si rekla, pazi, kam te nosi, pusti besede / in njihovo magijo, rajši vzemi v roke svoj spispek, / kjer ti črno na belem piše *vstani, pojdi v službo, skuhaj*”.

kosilo, / delo je pri tleh in podobno.” Vendar nasproti temu stojijo tudi jasni trenutki osamosvajanja, diferenciacije od drugih glasov in uspešnih (subjektivih) prebojev, kajti “ne bi se smel sprijazniti s tem / da bo vsebina tvojega življenja / nazadnje obležala v zaprtem predalu / v nerazumljivem rokopisu / v sledeh, najdenih, ko je že vse končano /.../”.

Glede na prikazano konfliktnost, iz katere vznikajo pesmi – na eni strani fascinacija in na drugi hkratna bojazen pred lastnim izrekanjem oziroma izpostavitvijo, celo razgalitvijo –, se zdi poimenovanje zbirke kot *western* na mestu. Kajti ob branju res dobimo občutek, da spremljamo nekakšno kavbojko, žanrski film, v katerem so pravila jasna in vloge natančno razdeljene. Torej življenje kot igra? Enigmatični začetnici L. S., ki sprva napeljeta k površni sodbi, da gre pač še za eno precej prepoznavno in v tem primeru očitno poudarjeno lastnost pesniških začetkov, tj. posvečanje pesmi konkretnim posameznikom, se nekje na sredini knjige v naslovni pesmi razodeneta kot kratici za *lirski subjekt*. Naslov je s tem razvozlan, ne pa tudi sam lirski subjekt, ki ostaja izmuzljiv, gibek, plašen, tudi sramežljiv... Ali le mnogoličen? Nemara dober igralec? A pesem *učna ura o opažanju* docela nazorno razkriva motivacijo za takšen “kavbojski” pristop k subjektu, pesnjenju, morda tudi življenju: “strah pred tem, da bi se je karkoli / preveč oprijelo, jo preveč očitno in natančno / določilo ali celo dokončno opredelilo. / videti je, kot da bi hodila / – govorim seveda v prisposodobah – / po živem pesku, napol zakopana, napol izkopana, / nekaj je hodi na površini, nekaj pa je bo bržkone / za vedno potonilo. / oglejmo si sedaj v hitrih posnetkih njeno bojazen, / kako je zlahka izzvana v vsaki naključni opazki, / v vsakem nedolžnem opisu. Opazujmo to rezanje / v lastno podobo, v eno izmed možnih, kot v stara oblačila, / kot v preperele cunje, ki jih zakopava in na koncu zine: / to nisem več jaz, nikoli nisem bila.”

Nedoločljivost lirskega subjekta z levitvenimi sposobnostmi se jasno zariše že v uvodu zbirke, kjer beremo pesmi z različnimi izpovedovalci, ki jih na neki način dojemamo tudi kot mozaični (notranji) delček naslovnega L. S. Tu kot subjekti nastopijo Siringa, ki nagovarja Pana, Sneguljčica, delavec, vplivnež, mak, volkodlak, morje... In tu tudi beremo *pesem zlorabljenega pojma*, ki znova in z drugega konca potuje lirski subjekt, svari pred pastmi slehernega etiketiranja, žigosanja: “dali ste mi ime / in sedaj si ga kar naprej izposojate / čez moj obraz razpenjate drugačne obraze / v mojem imenu k njim / upate zahtevate beračite / nad mojo prekrito podobo / o moji izmišljeni podobi razmišljate / ko bi morali razmišljati o svoji lastni”.

Skozi zbirko se postopoma vendarle dokopljemo tudi do nekoliko bolj ustaljene podobe izpovedovalca – ki postane prepoznavno in samozavestno

ženski, tudi feminističen. Lahko mu (tudi posredno) nadenemo nekaj zasilnih ali delnih opredelitev: ženska, partnerica, sosedka, lastnica mačke, samska ženska, umetnica, emancipirana hči. Kot bi se do tedaj umaknjeni lirski subjekt sprostil in sprijaznil z dejstvom, da ni neviden: "poskušam postati element v svežem pejsažu – / osnoven kot zrak, mokra zemlja, / do kolen potopljeno drevo in most nad vodo, / a žareče sonce se je dotaknilo mojega tilnika / preveč otipljivo osebno, / kolona mravelj pa je pravkar razglasila pomlad / in po tradiciji vdrla čez vhodna vrata". Pesmi niso več skrivalnice, temveč nakažejo psihogram neke ženske, njene intimne, družinske – četudi se *Sneguljčica morda bliža lastni – tuji usodi*. Med takimi konkretnjšimi pesmimi gotovo izstopata pesmi *ti in ponavljanje filma*. Posrečeno (in zagotovo premišljeno) so v nasprotju z razvojem pesmi razvrščene avtoričine ilustracije, ki skoraj neopazno členijo zbirko na manjše enote, tj. pesmi s podobno gradnjo, sorodno tematiko, včasih tvorijo celo cikel. Le na prvi ilustraciji namreč lahko prepoznamo motiv obraza, vse naslednje so abstraktnejše, razpoloženske, kot da kažejo subjektive notranje pokrajine, obraz, ki se *vsakič znova raztrešči na drobcene koščke in vse relacije postanejo natrgane štrene*.

In to skrivnostnost, ustvarjeno z nenehnim preobražanjem in preizkuševanjem lirskega subjekta, podpira tudi ovitek – nikjer namreč ne bomo našli beležke o pesnici in tudi v spremni besedi Stanke Hrastelj o avtorici kaj dosti več od tega, da se je že udeleževala pesniških delavnic JSKD, ne bomo našli. Čeprav se Irena Rozman ni odločila za radikalno igro in predbralce stopa z lastnim imenom in priimkom (torej ne s psevdonimom), se vendarle zdi, da skuša tudi metabesedilni kontekst omejiti povezavo med avtorico in lirskim subjektom, ga ohranjati kot "rahlo nedorečeno bitje". Predvsem pa omenjena redukcija deluje v prid tekstocentričnosti.

Metafora v naraciji kot temeljni *modus vivendi* te poezije, še posebej pogosto v obliki poosebitve, nekatere pesmi naredi nekoliko naivne ali vsaj otroške, še posebno izrazito v sklepni pesmi *adijo* ali v pesmi štosi o strahu, *napadalec*, pa tudi denimo v *slabi pesmi*, ki svojo šibkost avtoironično izpostavi kar v naslovu. Izposodimo si jo lahko kot primer sicer bolj posrečenega poosebitvenega pristopa – ta je učinkovitejši, kadar reducira vzvišenost, ukinja razčustvovanost ali ne nazadnje dela pesmi hudomušne, a ne otroške.

V zbirko je vključenih tudi nekaj drugače grajenih, predvsem narativnih pesmi, ki po eni strani demonstrirajo iščoče pesniško pero (čeprav o kakšnem posebnem eksperimentu ne moremo govoriti), hkrati pa kažejo tudi njegovo razgledanost (referenčno se izrecno pojavijo le sicer povedna

imena prozaistov – Kafka, Bernhard, Borges) in veččost pri pesemski gradnji, ustvarjanju vzdušja, zaobjetu trenutka in podajanju uvida. Ob vseh avtorefleksivnih, avtopoetskih, manifestativnih ali celo metapesmih tako v zbirki najdemo tudi pesmi, ki bi jih po eni strani lahko opredelili kot družbenoangažirane (*pesem vplivnega človeka*) in po drugi kot docela intimne, celo ljubezenske (*vsake tri kvatre*).

Čeprav se v *Westernu za L. S.* znajdejo precej raznolike pesmi, zbirka deluje premišljeno in skladno, ob žariščni temi, ki je torej hrabrenje, medenje, zorenje, vznikanje in ponikanje pesniškega glasu ter poosebitvi kot temeljnem pesniškem postopku je nemara še najbolj razpršeno samo občutje knjige, ki ga bržčas še najnatančneje (po naključju?) povzame kar ime knjižne zbirke, v kateri je prvenec izšel – *Previharimo viharje*. In če to nenehno bivanjsko prekopicavanje in domala obsesivno preizpraševanje pesniškega akta sprejmemo kot domislico, duhovito igro, celo nekakšno meditacijo, jogo smeha, kot nam denimo sugerira *navodilo*, ena boljših pesmi zbirke, *Western za L. S.* zlahka prepoznamo kot presenetljivo suveren in obetaven prvenec.